

VAKBONDEN IN DE BRES VOOR EEN ANDERE GLOBALISERING

I. Inleiding : Ondernemingsleiders van de wereld hebben zich reeds verenigd!

Hét meest nefaste kenmerk van het huidige model van globalisering is het feit dat ondernemingen systematisch gebruik én misbruik maken van het verdwijnen van grenzen in de wereld. In de vrije wereldmarkt die zo ontstaat voelen ondernemingen zich als ware vissen in het water. Landen, regeringen en werknemers worden systematisch tegen elkaar opgezet door hen het aas van buitenlandse investeringen voor de ogen te laten bengelen. Het gevolg is dat ondernemingsbelastingen, werknemersrechten, milieubescherming en overheidsregulering in het algemeen over heel de wereld in een neerwaartse spiraal zijn verzeild geraakt. 'Wat goed is voor de 'big corporations is ook goed voor heel de wereld' is het motto geworden waaronder ondernemingen maar heel wat politiciers meemarcheren. Maar ondertussen wordt het ene land na het andere getroffen door iets wat op een ware sprinkhanenplaag begint te lijken. Ondernemingen zoeken een bepaald land op, vestigen zich in vrijhandelszones waar ze zowel inzake milieu als inzake lonen en arbeidsvoorwaarden voor vrijbuiters kunnen spelen om, wanneer er elders een nog armer land voor hen opengaat, hun investeringen vlug naar dit andere land te delokaliseren. Uiteindelijk zijn het niet de werknemers en de bevolking die daarbij winnen, maar enkel een kleine elite die zich hiermee weet te verrijken.

Financiële markten versterken de dominantie van het ondernemingsbelang in de wereldeconomie nog meer. Omdat ze het bestaande vermogen willen beschermen én omdat ze dit vermogen een hoog rendement willen bezorgen, zijn financiële markten van nature conservatief en straffen ze elk nationaal beleid af waarin het internationale ondernemingsbelang niet op de eerste plaats staat. Enig irrationeel gedrag is hen daarbij niet vreemd. Mede omdat de markt van internationale beleggingsmarkten meer en meer gedomineerd wordt door collectieve beleggingsfondsen en pensioenfondsen (nota bene met werknemerskapitaal!) die geen enkele duurzame band hebben met de bedrijven waarin ze beleggen is de vuistregel ontstaan dat beleggingen op korte termijn minstens 15% moeten opbrengen. Uiteraard werkt dit ook door naar de wereld van de reële investeringen en ondernemingen: een onderneming die geen rendement van 15% haalt wordt op de aandelenmarkt door de yuppie-wereld afgestraft...

Tenslotte verenigen ondernemingsleiders zich in machtige lobbygroepen teneinde de mate van wereldconcurrentie nog verder aan te zwengelen en om een wereldeconomie uit te bouwen die nog méér én uitsluitend op het ondernemingsbelang is ingesteld. Samen met de Wereldhandelsorganisatie bestaan sinds '94 de geschillenpanels waar landen die maatregelen nemen om milieu en arbeid te beschermen door andere landen aangeklaagd én gesanctioneerd worden omwille van zogezegd protectionisme. Binnen diezelfde WTO lobbyen ondernemingsgroepen van de VS en Europa ook om de dienstenmarkten over heel de wereld open te stellen (cf. GATS-discussie).

En tenslotte is er ook de vraag van de bedrijfswereld om ondernemingen de mogelijkheid te geven om regeringen voor de rechter te dagen om schadevergoeding te eisen wanneer het potentiële rendement van hun investeringen in het gedrang zou komen omwille van overheidsingrijpen, zelfs wanneer dit overheidsingrijpen een algemeen belang zoals bv. volksgezondheid dient. Dergelijke vraag is tot nu toe geblokkeerd geweest (dankzij het verzet van vakbonden en andere onderdelen van de burgerlijke maatschappij), maar de druk is er nog steeds terwijl in het Noord-Amerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA) dergelijke bepalingen wél zijn opgenomen én gebruikt worden!

II. Syndicale tegenmacht opbouwen

De greep die ondernemingsbelangen hebben op de wereldeconomie moet dringend gecorrigeerd worden. Dit kan gebeuren door:

- In zoveel mogelijk landen en regio's een syndicale tegenmacht op te bouwen. Ondernemingen die regeringen onder druk zetten om hen nieuwe snoepjes cadeau te geven in de vorm van bijkomende fiscale voordelen of nog verdere sociale deregulering moeten gecounterd worden door mondige, vrije en democratische vakbonden die voor een stukje tegengewicht kunnen zorgen.
- Tegengewicht door lokale vakbonden zal echter niet volstaan. Ook deze vakbonden zullen immers onder druk worden gezet door de 'verdeel en heerspolitiek' van de ondernemingslobby. Om het kwaad (de internationale verdeeldheid en concurrentieslag) bij de bron aan te pakken is er dan ook een wereldbestuur nodig dat ervoor zorgt dat ondernemingen over ter wereld welbepaalde minimumnormen zoals de fundamentele werknemersrechten respecteren. Enkel zo kunnen nieuwe spelregels voor globalisering tot stand komen die de zaken terug rechtekken en die maken dat wereldhandel niet langer meer eenzijdig door het ondernemingsbelang gedomineerd wordt.

III. Syndicaal weerwerk: tegenmacht opbouwen via vakbondswerking op lokaal vlak

Vakbonden in de wereld hebben het niet gemakkelijk. Zeker in de ontwikkelingslanden en in een aantal transitielanden van Oost-Europa moeten vakbonden opboksen tegen repressie door het regime of door (werkgevers) ingehuurde paramilitaire groepen. In veel te veel landen is syndicaal werk levensgevaarlijk! Daar komt het evidente feit bij dat werknemers in ontwikkelingslanden zo al niet kunnen leven van een hongerloon, laat staan dat er vakbondsbijdragen betaald kunnen worden die een omvangrijke vakbondswerking kunnen financieren.

Internationale samenwerking tussen de vakbonden van de Derde Wereld en de meer gevestigde bonden van de industriële landen is dan ook van groot belang om onze collega's in de Derde Wereld te ondersteunen. De noodzaak

tot samenwerking wordt door de vakbonden van de OESO landen algemeen erkend en concreet vertaald naar:

- *Financiële ondersteuning.* Vakbonden en militanten in de OESO-landen ondersteunen tal van projecten die in de Derde Wereld de uitbouw van vakbonden financieel mogelijk maken. Deze middelen komen van de traditionele lidgelden, van bijzondere acties en van bepaalde overheidsbudgetten. De nieuwste trend hierin is trouwens het afsluiten van CAO's met ondernemingen die niet alleen de arbeidsvoorwaarden van de werknemers hier proberen te verbeteren maar daarnaast de ondernemingen een verplichte bijdrage opleggen die bedoeld is voor de syndicale ontwikkelingsprojecten. Dergelijk systeem staat nog in de kinderschoenen (de textielcentrales met de laatste sectorale CAO waren hier de voorloper), maar het idee dat erachter zit is wellicht baanbrekend: ondernemingen aanspreken om de fondsen die zij (of toch sommige ervan) mede dankzij de globalisering verwerven, recycleren voor het uitbouwen van een locale tegenmacht.
- *Technische ondersteuning.* Daarnaast gaat heel veel aandacht naar het opleiden en vormen van syndicale kaders. Vakbondsleiders en -kaders van de Derde Wereld krijgen de mogelijkheid om kennis te maken met de wijze waarop wij de vakbondswerking hier aanpakken. Via seminars worden ze opgeleid in materies die essentieel zijn voor het verdedigen van belangen van werknemers (IAO-conventies inzake arbeidsmarkt en sociaal overleg, uitbouw van sociale zekerheidssystemen, het onderhandelen van CAO's, economische basisinzichten enz....).
- *Politieke ondersteuning.* Tenslotte is internationale samenwerking belangrijk om internationale druk uit te oefenen op politici en regeringen die het niet zo nauw nemen met de vrijheid van vereniging of andere werknemersrechten. Vakbonden die over de grenzen heen regeringen bevragen en morele steun uitdrukken voor onderdrukte vakbondscollega's en bonden getuigen zo van het feit dat er iets fundamenteels mis is met bepaalde regimes in de wereld en maken dit wereldwijd bekend aan de internationale collega's van diezelfde politici.

IV. Syndicaal weerwerk: Internationaal bestuur uitbouwen om de dominantie van het ondernemingsbelang in toom te houden

Waar individuele vakbonden concrete uitdrukking geven aan de internationale solidariteit, is het vooral de taak van het Internationaal Vakverbond (IVV) om vooruitgang te boeken inzake de agenda van een degelijk wereldbestuur dat de dominantie van ondernemingsbelangen kan doorbreken.

Internationale Arbeidsorganisatie: de draaischijf voor gelijke sociale spelregels

Wanneer ongebreidelde concurrentie hét kenmerk is van het huidige model van globalisering, dan bestaat hét antwoord hierop om universele, algemeen

toepasbare regels te voorzien die een zekere 'vloer' in het systeem leggen, een vloer waaronder de concurrentie niet kan gaan.

Dé universele regels waarop vakbonden wereldwijd de aandacht op vestigen zijn de fundamentele conventies inzake werknemersrechten die door de IAO (waarin ook werkgevers en regeringen zijn vertegenwoordigd!) zijn goedgekeurd.

Twee veel voorkomende misverstanden moeten hier wellicht uit de weg worden geruimd:

- Sociale spelregels zijn maar één element van correctie. Het uitbouwen van een sociale dimensie van een andere globalisering is uiteraard essentieel voor werknemers. Tegelijkertijd zijn we ons er ook van bewust dat andere pijlers eveneens uitgebouwd moeten worden om de globalisering fiscaal en ecologisch te omkaderen.
- IAO-conventies zijn géén verborgen protectionisme. Fundamentele werknemersrechten zijn universele regels en algemene principes die, ongeacht het niveau van economische ontwikkeling, toegepast kunnen worden. Het argument dat het respecteren van fundamentele werknemersrechten in bv. Turkije tot gevolg zou hebben dat ondernemingen hun investeringen terug verhuizen naar de OESO landen is op zijn zachtst gezegd overtrokken. Internationale ondernemingen zullen eerder andere landen opzoeken waar de lonen en arbeidsvoorwaarden eveneens laag zijn. In essentie is het respecteren van fundamentele werknemersrechten ineffectief om de markten van OESO landen af te schermen. Wat fundamentele werknemersrechten wél doen is het afschermen van armere landen van een onderlinge concurrentiespiraal die nefast is voor lonen en arbeidsvoorwaarden.

Recent is binnen de IAO enige vooruitgang terzake geboekt. In '98 werd de Verklaring inzake fundamentele werknemersrechten door de algemene vergadering van de IAO onderschreven. Concreet betekent dit dat alle landen die lid zijn van de IAO het belang van de conventies inzake fundamentele werknemersrechten (verbod op kinderarbeid, vrijheid van vereniging, vrijheid van collectief onderhandelen, verbod op discriminatie en gedwongen arbeid) erkennen, zelfs wanneer bepaalde landen die niet expliciet onderschreven hebben!

Anderzijds blijft er het probleem dat de IAO een 'papieren tijger' is. De IAO kan landen moreel veroordelen maar kan geen verdere sancties ondernemen. Dit werd duidelijk toen Myanmar publiek veroordeeld werd en regeringen uiterst weigerachtig waren om terzake maatregelen te nemen en zelfs het argument van incompatibiliteit met de WTO-discipline gebruikten om niets te moeten ondernemen. Ondertussen genieten grote multinationale ondernemingen zoals Totalfina van de 'voordelen' van dwangarbeid op grote schaal.

De Wereldhandelsorganisatie: hoe binnenbreken?

Daarmee komen we op de vraag in welke mate de Wereldhandelsorganisatie een rol kan spelen in het bevorderen en het afdwingen van respect van fundamentele werknemersrechten.

Wat we hier in ieder geval vaststellen is dat de WTO een dubbele rol speelt. Enerzijds moet de WTO erover waken dat de handelsregimes van de individuele landen de vrijhandel en de concurrentie niet verstoren. Daarmee superviseert de WTO zaken zoals het respecteren van sanitaire maatregelen en intellectuele eigendomsrechten door de verschillende lidstaten. Vooral met betrekking tot dit laatste ontpopt de WTO zich als een verdediger van de commerciële belangen van bv. de grote farmaceutische bedrijven. Anderzijds is diezelfde WTO haast allergisch voor enige referentie naar werknemersrechten of naar enige samenwerking met de IAO.

De internationale vakbondscoepels proberen hier de WTO te bewerken en te overtuigen van het feit dat men vrijhandel niet zomaar los kan zien van de situatie inzake werknemersrechten, m.a.w. dat landen die fundamentele werknemersrechten systematisch met de voeten treden aan concurrentievervalsing doen die nefast is voor iedereen. Deze syndicale interventies gebeuren o.a. in de vorm van landenrapporten die aangeven in welke mate een land de IAO-conventies al of niet rapporteert en die ingebracht worden bij de WTO-panels die de handelsregimes van de landen onderzoeken. Wél zijn de vakbonden in deze discussie aandachtig voor het aanhouden van een welbepaalde hiërarchie tussen IAO en WTO om te vermijden dat het plots de WTO zou worden die gaat beslissen over wat en wat niet overtredingen zijn van fundamentele werknemersrechten. Deze functie moet onder de bevoegdheid van de IAO blijven.

IMF en Wereldbank mogen niet langer meer de stoottroepen van de éézijdige globalisering zijn

Ontwikkelingslanden die op de internationale financiële markten in problemen komen en niet langer meer aan internationaal krediet en deviezen geraken krijgen van IMF en Wereldbank een 'reddende hand' toegestoken. De kredieten die IMF en Wereldbank verstrekken zijn echter een vergiftigd geschenk. In ruil ervoor werden en worden ontwikkelingslanden verplicht om een structureel aanpassingsbeleid te voeren dat de rol van de overheid in de economie systematisch terugdringt en dat markten en privé-ondernemingen alle ruimte laat. Privatisering, afslanking van het overheidsapparaat, deregulering van arbeidsmarkt en het eenzijdig openstellen van de grenzen voor de producten van de OESO-landen (die de meerderheidsaandeelhouders zijn van IMF en de Wereldbank) zijn schering en inslag bij dit zogenaamde 'structurele aanpassingsbeleid'.

IMF en Wereldbank zijn dus machtige spelers waar terdege rekening mee moet worden gehouden. Juist daarom heeft de internationale vakbeweging in de jaren '90 de politieke keuze gemaakt om deze instellingen niet langer meer

te negeren maar om daarentegen bij IMF en Wereldbank te interveniëren om hen duidelijk te maken dat:

- de sociale gevolgen van hun economisch aanpassingsbeleid catastrofaal zijn;
- het economisch succes van hun beleid op zijn minst twijfelachtig is;
- deze instellingen als onderdeel van een wereldbestuur inzake globalisering juist de verantwoordelijkheid hebben om globalisering in goede banen te leiden, o.a. via het actief bevorderen van fundamentele arbeidsnormen, het ontwikkelen van sociale protectiesystemen, het investeren in vorming en opleiding, het bevorderen van sociaal overleg, het bestrijden van offshore financiële centra en het tegengaan van fiscale dumping.

Deze interventie nam de vorm aan van intensieve en regelmatige werkbezoeken aan IMF en Wereldbank in Washington. Tijdens deze bezoeken werd getracht om zowel de directeurs van IMF en Wereldbank (die de politieke beslissingen nemen) als de technische staf duidelijk te maken dat 'business' niet zomaar 'business' is en dat achter hun ideologische begrippen mensen en samenlevingen schuilgaan die zwaar gebukt gaan onder de gevolgen van het structurele aanpassingsbeleid.

Werpt deze strategie vruchten af? Het antwoord daarop is ja en neen. Enerzijds kan over de jaren heen inderdaad een zekere wijziging in het IMF/Wereldbankdiscours vaststellen. Dé kroon op dit werk zijn zeker de 'Poverty Reduction Strategy Papers' (PRSP's) waarin IMF en Wereldbank het bestrijden van de armoede in de armste landen tot hoofdobjectief hebben uitgeroepen. Op papier is dat alvast een mijlpaal in de geschiedenis van de Bretton Woods instellingen. De praktijk is helaas anders. In heel wat gevallen en landen moeten we vaststellen dat de PRSP's in feite de oude structurele aanpassingsprogramma's zijn die echter overgoten worden met een sausje 'armoedebestrijding'. Het is blijkbaar moeilijk om gevestigde bureaucratieën een andere koers te laten varen. Maar niettemin blijft de inzet van de internationale vakbeweging het hervormen van IMF en Wereldbank zodat deze, in samenwerking met de IAO en andere organisaties van het systeem van de Verenigde Naties, een instrument kunnen worden om het globaliseringsgeweld van de ondernemingsbelangen in goede banen te leiden.

Ronald Janssen